

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. A)

رشته روابط بین الملل

موضوع:

نظم نوین جهانی و تاثیر آن بر منطقه خاورمیانه بین سالهای ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۰

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر رضا جلالی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد جواد حق شناس

پژوهشگر :

مهدی مجد

سال تحصیلی:

پاییز ۹۱

«...ان الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بانفسهم...»

«...و خداوند سرنوشت هیچ قومی را دگرگون نخواهد کرد تا زمانی که آنان خود را دگرگون سازند...»

(سوره رعد، آیه ۱۱)

باتشکر و سپاس از اساتید محترم جناب آقای دکتر رضا جلالی استاد محترم راهنما و جناب آقای دکتر محمد جواد حق شناس استاد محترم مشاور که اینجانب را در انجام این پژوهش یاری کردند. همچنین لازم می دانم که از همسرم سرکار خانم کولیوند که در تمام مراحل تحقیق مرا یاری رساندند، قدر دانی کنم. و در نهایت سپاسگذار و قدر دان همیشگی پدر و مادرم هستم که در تمام مراحل زندگی از محبت های بی دریغ شان بهره مند بوده ام و مشوقان حقیقی بنده در کسب علم و دانش بودند.

تعهذنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانبد مهدی مجد دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۵۰۲۱۷۰۰ در رشته روابط بین الملل که در تاریخ ۹۱/۶/۳۰ از پایان نامه خود تحت عنوان نظم نوین جهانی و تاثیر آن بر منطقه خاورمیانه بین سالهای ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۰ با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق رو پژوهش انجام شده توسط اینجانبد بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانبد مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۱/۶/۳۰

مهدی مجد دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین الملل از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره به
حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی دانشکده علوم سیاسی این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشکده تهیه شده است	
نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۸۱۰۹۰۱۰۰۱
عنوان پایان نامه: نظم نوین جهانی و تاثیر آن بر منطقه خاورمیانه بین سالهای ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۰	
نام و نام خانوادگی دانشجو: مهدی مجد شماره دانشجویی: ۸۸۰۶۵۰۲۱۷۰۰ رشته تحصیلی: روابط بین الملل	تاریخ شروع پایان نامه: بهمن ۸۹ تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۱/۶/۳۰
استاد راهنما: جناب آقای دکتر رضا جلالی استاد مشاور: جناب آقای دکتر محمد جواد حق شناس	
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>تغییراتی که در سال های پایانی دهه هشتاد روی داد، تأثیری عمده بر جغرافیای سیاسی جهان و سیستم بین الملل داشت. این تغییر موجب حذف اتحاد جماهیر شوروی و پدیدار شدن کشورهای جدیدی در نقشه جغرافیایی دنیا شد. مسلم اینکه، با پایان پذیرفتن جنگ سرد، نظم جهانی متحول شده و پیدایش تفکر نظم نوین جهانی منجر شد. این پژوهش به چیستی این موضوع و تاثیر آن بر خاورمیانه در بازه زمانی بین ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۰ می پردازد. پیروزی ایالات متحده در جنگ خلیج فارس، بهترین فرصت را برای آمریکا فراهم آورد تا از آن به صورت یک جانبه در جهت حفظ نفوذ خود در خاورمیانه و تحقق ایده نظم نوین جهانی بهره برداری کند. در برداشت آمریکایی ها، هماهنگی و قدرت نظامی مترادفند و جهانی که مطیع قدرت آمریکا باشد، جهانی هماهنگ و دارای نظم خواهد بود. مورد خاورمیانه، تأیید کننده این ادعاست. اینکه ایالات متحده با نفوذترین کشور در منطقه می باشد، چیزی است که به آن اجازه می دهد منازعات را مدیریت کند و نظم و هماهنگی را حکمفرما سازد. این پژوهش شامل ۴ فصل و یک نتیجه گیری است که در فصل اول به کلیات و در فصل دوم به چهارچوب مفهومی پژوهش پرداخته شده است. هم چنین در فصل سوم نظم نوین جهانی و در نهایت در فصل چهارم تاثیر نظم نوین جهانی بر خاورمیانه مورد مطالعه قرار داده شده است. سوال اصلی مطرح شده در این پژوهش بدین شکل است که: اتخاذ نظم نوین جهانی توسط آمریکا چه تأثیری در منطقه خاورمیانه در بین سالهای ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۰ داشته است؟ و همچنین فرضیه زیر جهت پاسخ به این سوال مطرح گردیده است: اتخاذ سیاست نظم نوین جهانی پس از جنگ سرد موجب گسترش نفوذ آمریکا در خاورمیانه گردید.</p>	
نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهشنامه دانشکده مناسب است _ مناسب نیست تاریخ و امضاء	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۲	فصل اول: کلیات.....
۳	۱-۱) طرح مسئله.....
۴	۲-۱) پیشنهاد موضوع.....
۶	۳-۱) اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن.....
۷	۴-۱) اهداف تحقیق.....
۷	۵-۱) سئوالات و فرضیه های تحقیق.....
۸	۶-۱) متغیرهای مستقل و وابسته.....
۸	۷-۱) قلمرو تحقیق.....
۸	۸-۱) روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات.....
۸	۹-۱) مدل تحقیق.....
۹	۱۰-۱) تعریف مفاهیم.....
۱۰	۱۱-۱) محدودیت های تحقیق.....
۱۱	۱۲-۱) سازماندهی تحقیق.....
۱۳	فصل دوم: چارچوب نظری.....
۱۴	۱-۲) پیشنهاد واقع گرایی.....
۱۶	۲-۲) رویکرد واقع گرایی.....
۱۷	۱-۲-۲) واقع گرایی بر محوریت قدرت.....
۲۰	۲-۲-۲) واقع گرایی ، حاکمیت و قدرت دولت.....
۲۶	۳-۲) نئورئالیسم.....
۲۹	۴-۲) مقایسه ی نظریه ی رئالیسم و نئورئالیسم.....

۳۱	۵-۲ جرج بوش و محیط مفهومی و عملیاتی پس از فروپاشی شوروی.....
۳۴	۶-۲ کلیتون و سیاست جهانی سازی.....
۳۷	۷-۲ یکجانبه گرایی سیاست خارجی آمریکا بعد از جنگ سرد.....
۳۸	۸-۲ مداخله گرایی در سیاست خارجی آمریکا بعد از جنگ سرد.....
۴۰	فصل سوم: نظم نوین جهانی و مسائل آن.....
۴۱	۱-۳ ویژگی های نظم نوین جهانی.....
۴۴	۲-۳ راه های برقراری نظم نوین جهانی.....
۴۵	۳-۳ نقش و جایگاه بازیگران اصلی در نظم نوین جهانی.....
۴۸	۳-۴ اهداف آمریکا از ارائه نظم نوین جهانی.....
۵۰	۳-۵ چالش های فراروی نظم نوین جهانی.....
۵۲	۳-۶ دیدگاه های گوناگون در زمینه نظم نوین جهانی.....
۵۶	۳-۷ چشم انداز امریکایی نظم جهانی.....
۵۶	۳-۷-۱ ثبات، تغییر و توسعه.....
۵۷	۳-۷-۲ نظم جهانی مبتنی بر مذاکره و اجماع.....
۵۹	۳-۷-۳ ترجیح نظم اقتصادی و نظامی.....
۶۱	فصل چهارم: تاثیر نظم نوین جهانی بر خاورمیانه.....
۶۲	۴-۱ اهمیت خاورمیانه در سیاست خارجی آمریکا.....
۶۲	۴-۱-۱ نفت.....
۶۵	۴-۱-۲ ژئوپولیتیک.....
۶۶	۴-۱-۳ اسرائیل.....
۷۰	۴-۲ سیاست ها و اهداف آمریکا در خاورمیانه پس از جنگ سرد.....
۷۱	۴-۲-۱ حفظ و تثبیت هژمونی منطقه ای.....
۷۱	۴-۲-۲ سیاست مهار دوجانبه و نظم نوین جهانی.....

- ۳-۲-۴ مقابله با گسترش بنیاد گرایی اسلامی..... ۷۲
- ۴-۲-۴ گسترش دموکراسی..... ۷۵
- ۵-۲-۴ پیشبرد روند صلح اعراب و اسرائیل..... ۷۵
- ۶-۲-۴ تداوم حضور فزاینده و گسترش منطقه ای..... ۷۶
- ۷-۲-۴ تقلیل سیاست، ترجیح نظم سیاسی-امنیتی در جهان..... ۷۷
- ۳-۴ نظم نوین و تاثیرات آن..... ۷۷
- ۱-۳-۴ بحران خلیج فارس..... ۷۸
- ۱-۳-۴ اهمیت خلیج فارس برای آمریکا..... ۷۸
- ۲-۳-۴ استراتژی بوش پدر در منطقه خلیج فارس..... ۸۱
- ۲-۳-۴ کنفرانس صلح خاورمیانه..... ۸۵
- ۳-۳-۴ مداخله آمریکا در سومالی..... ۸۶
- ۴-۳-۴ افغانستان..... ۸۷

نتیجه گیری..... ۹۱

منابع و مآخذ..... ۹۶

مقدمه

ایالات متحده آمریکا بعد از پایان جنگ سرد و شکست شوروی استراتژی سیاست خارجی خود را تغییر می دهد و در پی رهبری جهان می شود. بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی آمریکا استراتژی ژئوپولیتیکی جدید را در منطقه اتخاذ می کند و در سیاست جهانی خود پس از جنگ سرد استراتژی نظم نوین جهانی و سیاست های منطقه ای جدید دنبال می کند. دگرگونی های سال های قبل از فروپاشی شوروی نوید از نظم نوین جهانی می دهد؛ نظمی که در آن حقوق بین الملل، قدرت های بزرگ و سازمان های بین المللی همگی می توانند نقش برجسته نسبت به آنچه داشته اند بازی کنند. مسائل و رفتارهایی که نوید شکل گیری نظم نوین بین المللی نشان می داد را می توان به صورت زیر زمان بندی نمود:

۱- قبل از بحران عراق و کویت ۱۹۹۰-۱۹۹۱: بیش از یک دهه قبل از آغاز بحران کویت رالف دارندوف با تاکید بر بسیار جنبه های اقتصادی و حقوق بشر موضوع جلسات خود را در باره یک نظم نوین جهانی در دانشگاه غنا برگزار کرد.

۲- در سال ۱۹۹۰: در یازدهم آوریل ۱۹۹۰، میخائیل گورباچف، آخرین ریس جمهور شوروی در مهمانی اعضای سازمان جهانی رسانه های گروهی در مسکو از نظم نوین جهانی یاد آور شد.

۳- موقعیت جدید ایالات متحده امریکا: بوش پدر بعد از دیدار با میخائیل گورباچف آخرین رئیس جمهور شوروی در مالت در سال ۱۹۸۹ موقعیت جدید امریکا را در عرصه بین الملل اعلان کرده و آنرا نظم نوین جهانی نامید.

بوش معقد بود این اوضاع جدید نیازمند نظم نوینی است که در چارچوب آن روابط میان دولت ها و ملت ها به شکل مطلوب در آمده و ادامه می یابد. ایالات متحده امریکا در نظام نوین جهانی اهداف و منافع چون بقا و ادامه حیات، استقلال و حفظ ارزشهای بنیادین امریکا و امنیت نهاد ها و مردم امریکا، بهبود ثبات استراتژیک در سیاست خارجی، گسترش لیبرال دموکراسی و اقتصاد آزاد در عرصه جهانی و برقراری روابط سالم و مبتنی بر همکاری در موقعیت برتر سیاسی با متحدان و کشورهای دوست را دنبال می کرد.

فصل اول

کلیات

۱-۱) طرح مسئله

قرن بیستم اغلب شاهد تغییرات مهمی در جهان بود که ترتیبات استراتژیک و نظم سیاسی بین‌الملل را دچار دگرگونی ساخته است. اولین تغییر، ناشی از جنگ جهانی اول بود که به اضمحلال امپراتوری‌های عثمانی و اتریش منتهی شد و نظم نوینی را در عرصه بین‌الملل به پدید آورد. دومین تغییر مهم که توسط جنگ جهانی دوم ایجاد گردید، سیستمی دوقطبی را در عرصه بین‌الملل به وجود آورد. و در نهایت تغییر سومی که در سال‌های پایانی دهه هشتاد روی داد، تأثیری عمده بر جغرافیای سیاسی جهان و سیستم بین‌الملل داشت. این تغییر موجب فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پدیدار شدن کشورهای جدیدی در نقشه جغرافیایی دنیا شد. مسلم اینکه، با پایان پذیرفتن جنگ سرد، نظم جهانی متحول شده و دیگر دلیلی وجود ندارد که به پیدایش نظم نوین جهانی به دیده تردید بنگریم. اما این نظم نوین چیست؟ این پژوهش به چستی این موضوع و تاثیر آن بر خاورمیانه در بازه زمانی بین ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۰ می‌پردازد. اصطلاح «نظم نوین جهانی»، برای اولین بار در روز یازده سپتامبر سال ۱۹۹۰، طی نطق جرج بوش در برابر اعضای کنگره، وارد قاموس رسمی کاخ سفید شد. ژنرال اسکوکرافت، مشاور امنیت ملی بوش، ابداع کننده این اصطلاح بود. هنری کیسینجر تأکید می‌کند که ما در جهانی چندقطبی زندگی می‌کنیم و برای اینکه این جهان، جهانی با ثبات باشد، بایستی در تعامل به سر برد. تنها ایالات متحده قادر به برقراری این تعامل است.

پیروزی ایالات متحده در جنگ خلیج فارس، بهترین فرصت را برای آمریکا فراهم آورد تا از آن به صورت یک‌جانبه در جهت حفظ نفوذ خود در خاورمیانه و تحقق ایده نظم نوین جهانی بهره‌برداری کند. بدین جهت بود که جرج بوش مقدمات برگزاری کنفرانس صلح خاورمیانه را بدون حضور سازمان ملل متحد و دیگر متحدان آمریکا فراهم آورد. در اینجا نیز آمریکا تلاش خود برای برقراری صلح و ثبات در خاورمیانه را توسط صلح‌طلبی، عدالت و ضرورت نظم و هماهنگی جهانی توجیه می‌نماید و این همان آمیزه منافع و ایده‌آل‌هاست که هافمن بدان اشاره دارد. در برداشت آمریکایی‌ها، هماهنگی و قدرت نظامی مترادفند و جهانی که مطیع قدرت آمریکا باشد، جهانی هماهنگ و دارای نظم خواهد بود. مورد

خاورمیانه، تأیید کننده این ادعاست. اینکه ایالات متحده با نفوذترین کشور در منطقه می‌باشد، چیزی است که به آن اجازه می‌دهد منازعات را مدیریت کند و نظم و هماهنگی را حکمفرما سازد. این واقعیت که آمریکایی‌ها سیاست ایجاد ثبات و صلح را در منطقه بدون سازمان ملل متحد یا حتی متحدان غربی خود پی می‌گیرند نشانگر این است که در نظر آنها قدرت و نفوذ آمریکا، منشاء پیدایش نظم و ثبات جهانی است. جنگ خلیج فارس دو هدف عمده داشت: آزادسازی کویت و برگرداندن صلح و ثبات به خاورمیانه. برای دستیابی به هدف اول آمریکایی‌ها به سازمان ملل متحد متوسل شدند، زیرا که به تنهایی قادر به انجام این امر نبودند. برای دستیابی به هدف دوم، سازمان ملل را کنار گذاشتند، زیرا که به عقیده آنها، آمریکا نفوذ و قدرت لازم را برای انجام این کار در اختیار داشت. در جنگ دوم که به سقوط صدام منجر شد سازمان ملل را نیز به کلی کنار گذاشتند. قدرت آمریکایی‌ها، برداشتشان نسبت به مسائل را طوری شکل می‌دهد که ایجاد صلح و ثبات در منطقه توسط آنها بدون نیاز به همکاری و کمک سایر کشورها برای انجام این کار، موجه جلوه کند. جهان عرب و مسلمانان، دست کم به وسیله فرهنگ مشترک خود، اجتماعی یکدست و همگن را در منازعه اعراب و اسرائیل تشکیل می‌دهند. یعنی اینکه منازعه اعراب و اسرائیل تنها مسئله زمین نیست و آن را بایستی در ظرفی فرهنگی تحلیل نمود. همچنین این منازعه در چارچوب جغرافیایی خلاصه نمی‌شود که در آن اسرائیل و کشورهای مجاورش واقعند. عدم توجه آمریکایی‌ها نسبت به مسائل غیرعملیاتی و تحدید سیاست، برداشت آنها را از قدرت، ثبات و هماهنگی شکل می‌دهد و این خود باعث می‌شود که کشورهای که از قدرت محسوس (نظامی یا سرزمینی) در این منطقه برخوردار نیستند، نادیده انگاشته شوند. به همین سان فرهنگ‌ها نیز مغفول واقع می‌شوند. نادیده انگاشته شدن اختلافات فرهنگی باعث ناکارآمدی سیاست خارجی آمریکا می‌شود.

۱-۲) پیشینه موضوع

می‌توان گفت در باب موضوعات و متغیرهای مربوط به این پژوهش منابع مختلفی اعم از مقاله، کتاب و پایان نامه کار شده است و مسائل گوناگون آن مورد بررسی قرار گرفته است. از این رو جهت آشنایی با این ادبیات و پیشینه این موضوع به چندین منبع اشاره می‌گردد.

کتاب آمریکا:

این کتاب از سری کتاب‌های منتشرشده توسط مؤسسه ابرار معاصر تهران است، که نظر به اهمیت منطقه خاورمیانه، مؤسسه تهران اولین شماره کتاب آمریکا که آغازی بر انتشار کتاب‌های منطقه‌ای در خصوص قاره آمریکاست و ویژه دکترین امنیت ملی «بوش» در خاورمیانه می باشد را به موضوع حضور آمریکا در این منطقه اختصاص داده است.

این کتاب به این مسأله می‌پردازد که بعد از فروپاشی نظام دوقطبی، خاورمیانه دوباره به یکی از مناطق بحرانی و تحول ساز در سطح جهانی تبدیل گردیده است. در این راستا بیش از نیم قرن است که خاورمیانه مورد توجه آمریکا قرار گرفته است. (ابرار معاصر، ۱۳۸۲: ۲۷۵-۲۷۰)

کتاب بشکه باروت: سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا و ریشه‌های تروریسم

«زونز»^۱ در این کتاب، سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا را موجب جهت‌گیری ضد آمریکایی القاعده می‌داند و در این رابطه به سیاست آمریکا در قبال فلسطین، عراق و حکومت‌های سرکوبگر اشاره می‌کند. (zunes, 2003: 190-195)

کتاب تنها ابر قدرت (هژمونی آمریکا در قرن ۲۱)

«ایکنبری»^۲ در زمره نظریه پردازان نئولیبرال محسوب می‌شود. وی بر این اعتقاد است که توسعه قدرت آمریکا از طریق نظامی مشکلات و مخاطراتی را برای آینده امنیتی آمریکا ایجاد خواهد کرد در این کتاب تلاش شده تا رویکردهای متعارض در ارتباط با سیاست خارجی آمریکا مورد بررسی قرار گیرد. (ایکنبری، ۱۳۸۲: ۲۳۵-۲۳۰)

کتاب «نظم نوین اقتصاد جهانی و کشورهای جنوب»

نوشته فریدون برکشلی است که در سال ۱۳۷۴ توسط انتشارات قومس به چاپ رسیده است. نویسنده در این کتاب به سیاست‌های اقتصادی غرب که بعد از پایان جنگ جهانی دوم اتخاذ شد و تجزیه و تحلیل موافقتنامه‌های عمومی تعرفه و تجارت (گات)، موقعیت جهان سوم و نظم نوین اقتصاد جهانی می

1. zunes

2 [kenberry, G. John](#)

پردازد. همچنین موضوعاتی چون نظام تجارت جهانی و موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت جهان سوم، گات و نظم نوین و اقتصاد جهانی و ترتیبات تجاری چند جانبه و کشاورزی در گات و همچنین حمایتگرایی نوین و اهرم دیپلماسی در این کتاب بررسی می‌شود.

کتاب «نظم نوین جهانی، آرزوی تجدید ساختار سیاسی جهان»

که توسط دانشکده‌ی ارتباطات، معاونت پژوهش و تحقیق به چاپ رسیده است. و مسائلی چون نظم نوین جهانی، سیاست خارجی آمریکا و شکل دادن این سیاست خارجی به ساختار نظام بین‌الملل و مسائلی که آمریکا فراروی خود داشته است تا به اهداف کوتاه و بلند مدت خود برسد، پرداخته شده است.

۱-۳) اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن

می‌دانیم که کشور ما ایران در حساس ترین نقطه از خاورمیانه واقع شده است و از دیر باز به سبب موقعیت ممتاز ژئوپولیتیک، ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک همچون همسایگی با اتحاد جماهیر شوروی سابق، دسترسی به آبهای آزاد بین‌المللی و خلیج فارس، وجود ذخائر غنی معدنی و انرژی فسیلی در آن و همچنین برخورداری از دیگر ویژگی‌های خاص منطقه‌ای و بین‌المللی نظیر نفوذ قابل توجه معنوی نزد دیگر ملل مسلمان منطقه و جهان، همواره مورد توجه دولتمردان کاخ سفید بوده است.

در عین حال منطقه خاورمیانه کانون فرهنگ و تمدن اسلامی بشمار آمده و از این رو توجه به بسط مناسبات با کشورهای منطقه‌ای بخصوص کشورهای مسلمان و همسایه و همچنین پیگیری و اثرگذاری بر مسائل مهم منطقه‌ای علی‌الخصوص بحران فلسطین و حضور نیروهای فرا منطقه‌ای در منطقه از اولویت ویژه‌ای در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران برخوردار می‌باشد. بر این اساس بدیهی است که آگاهی از ماهیت، جهت‌گیری و تحولات سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا، خاصه سیاست خاورمیانه‌ای این کشور برای نهادها و مقامات تصمیم‌گیرنده کشورمان بسیار ضروری و حائز اهمیت است. به ویژه آنکه پس از حادثه یازده سپتامبر سیاستمداران آمریکائی عمده ظرفیت‌های

دیپلماتیک و غیر دیپلماتیک دولت خود را عموماً معطوف به منطقه خاورمیانه و انجام تغییرات بنیادی در آن نموده و در همین ارتباط نیز با ایجاد محدودیت های اقتصادی و تهدید جمهوری اسلامی ایران به حمله نظامی ؛ از ایران به عنوان کشور حامی تروریسم ، عضوی از محور شرارت و ناقض حقوق بشر یاد نموده و می نمایند . بدین جهت به نظر می رسد ؛ انجام تحقیق حاضر با در نظر گرفتن اهدافی همچون تحقیق پیرامون اصول ، ماهیت و روند سیاست خارجی آمریکا ، بررسی روند سیاست خاورمیانه ای آمریکا در دوره قبل از حادثه یازده سپتامبر و در نهایت نتیجه گیری علمی از تأثیر سیاست خاورمیانه ای آمریکا در قالب نظم نوین جهانی بر خاورمیانه، هم از حیث نظری و هم از جنبه کاربردی دارای اهمیت قابل ملاحظه باشد.

۱-۴) اهداف تحقیق

- بررسی چستی نظم نوین جهانی
- بررسی چرایی شکل گیری نظم نوین جهانی
- بررسی چگونگی تاثیر نظم نوین جهانی بر سیاست خارجی آمریکا
- بررسی تاثیر سیاست خارجی آمریکا بر خاورمیانه
- بررسی سیاست خاورمیانه ای آمریکا
- بررسی دکترین های سیاست خارجی آمریکا تا قبل از ۲۰۰۱
- بررسی روند سیاست خارجی آمریکا و اهداف آن قبل و بعد از جنگ سرد

۱-۵) سئوالات و فرضیه های تحقیق

۱-۵-۱) سئوالات اصلی و فرعی

سوال اصلی:

اتخاذ سیاست نظم نوین جهانی توسط آمریکا چه تاثیری در منطقه خاورمیانه در بین سالهای ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۰ داشته است؟

سوالات فرعی:

سیاست خاورمیانه‌ای ایالات متحده آمریکا بعد از جنگ سرد چگونه بوده است؟
زمینه شکل‌گیری نظم نوین جهانی مورد نظر ایالات متحده آمریکا چه بوده است؟

۱-۵-۲) فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی:

اتخاذ سیاست نظم نوین جهانی پس از جنگ سرد موجب گسترش نفوذ آمریکا در خاورمیانه گردید.

۱-۶) متغیرهای مستقل و وابسته

متغیر مستقل: اتخاذ سیاست نظم نوین جهانی

متغیر وابسته: گسترش نفوذ آمریکا در خاورمیانه

۱-۷) قلمرو تحقیق

قلمرو مکانی این پژوهش مربوط می‌شود به منطقه خاورمیانه و کشورهای آن که به نوعی در مناسبات و مناقشات تاثیرگذار جهانی نقش داشته‌اند. همچنین ایالات متحده آمریکا که به عنوان بانی نظم نوین جهانی مطرح است و سیاست خاورمیانه‌ای آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت به عنوان قلمرو مکانی این تحقیق قابل بیان است. همچنین بازه زمانی این پژوهش در بین سالهای ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۰ و قبل از شکل‌گیری حادثه ۱۱ سپتامبر مورد نظر است. بی‌شک بررسی روند نظم نوین جهانی و سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا قبل از ۱۱ سپتامبر در رسیدن به برداشت و تحلیلی واقع‌بینانه از چرایی و چگونگی شکل‌گیری ۱۱ سپتامبر می‌تواند مثمر ثمر باشد.

۸-۱) روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات

اسنادی - کتابخانه ای - آرشیوی

۹-۱) مدل تحقیق

بر اساس بررسی چستی و چرایی نظم نوین جهانی و تاثیر آن بر خاورمیانه

۱۰-۱) تعریف مفاهیم

۱-۱۰-۱) نظم نوین جهانی

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد، ایالات متحده که در پی رهبری جهان بود، فرصت را مغتنم شمرد و در پی حمله عراق به کویت، سیاست جدیدی را ارائه داد که بر اساس آن، جامعه بین‌المللی تحت یک نظم و نظام نوینی قرار می‌گرفتند که با نظم و نظام پیشین کاملاً متفاوت بود. از همان زمان «نظریه نظم نوین جهانی» مطرح گردید و مورد استقبال برخی از رهبران کشورها، خصوصاً کشورهای غربی، قرار گرفت. البته ایالات متحده، از مدت‌ها پیش از بحران خلیج فارس و پایان جنگ سرد در صدد بود تا رهبری خود را بر جهان تحمیل نماید. مفهوم «نظم نوین جهانی» بر حسب دیدگاه‌های افراد، دارای تعاریف متفاوتی است، راه‌های برقراری چنین نظامی نیز نزد آن‌ها گوناگون است. «به نظر می‌رسد که از نظر امریکایی‌ها، این نظم به سه طریق می‌تواند برقرار گردد: مذاکرات صلح، خلع سلاح و مسائل مربوط به حقوق بشر». (کازمی، ۱۳۸۱: ۲۱۶)

۱-۱۰-۲) ایالات متحده آمریکا

ایالات متحده آمریکا (USA) کشوری در آمریکای شمالی، و به پایتختی شهر واشنگتن دی‌سی است. آمریکا سومین کشور پر جمعیت جهان و سومین کشور پهناور جهان است، و از لحاظ نژادی و گوناگونی مردم، متنوع‌ترین کشور جهان شناخته می‌شود. (www.fa.wikipedia.or) پس از شکست نظامی

عراق از نیروهای مؤتلفه به رهبری امریکا در جریان جنگ خلیج فارس، امریکایی‌ها موقع را جهت به اجرا درآوردن عناصر اصلی نوین جهانی موردنظر خود در خاورمیانه مناسب تشخیص دادند.

۱-۱۰-۳ خاورمیانه

خاورمیانه منطقه‌ای است شامل سرزمین‌های میان دریای مدیترانه و خلیج فارس. این منطقه در جنوب خاوری اروپا، جنوب باختری آسیا و شمال آفریقا قرار دارد. خاورمیانه بخشی از آفریقا - اوراسیا یا به طور خاص آسیا شمرده می‌شود و در بعضی موارد جزئی از آفریقای شمالی را در برمی‌گیرد. این ناحیه گروه‌های فرهنگی و نژادی گوناگونی از قبیل فرهنگ‌های ایرانی، عربی، بربرها، ترکی، کردی، یهودی و آسوری را در خود جای داده‌است. خاورمیانه در سیاست خارجی امریکا همانند دیگر قدرت‌های بزرگ اهمیت بسیار زیادی دارد و این کشور همواره تلاش می‌کند که نفوذ خود را در این منطقه بیش از پیش گسترش دهد. خاورمیانه به دلیل موقعیت بسیار برجسته اش در برخورداری از حجم عظیمی از منابع نفت و گاز جهان نبض اقتصاد جهانی را در اختیار دارد. این عامل در کنار موقعیت ژئوپولیتیک خاورمیانه که بر سر راه سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا واقع گردیده، خاورمیانه را اهمیتی ویژه در سیاست خارجی امریکا بخشیده است.

(www.fa.wikipedia.org)

۱-۱۰-۴ سیاست خاورمیانه‌ای امریکا

مجموع شرایط مختلف خاورمیانه را در کانون منافع امریکا در جهان قرار داده است و سبب گردیده که امریکا اهتمام ویژه‌ای نسبت به منطقه خاورمیانه داشته باشد. به طور کلی ایالات متحده امریکا در منطقه خاورمیانه دارای دو دسته علائق ذاتی و ثانوی است. علائق ذاتی امریکا در خاورمیانه شامل نفت و اسرائیل است. ولی منافع ثانوی این کشور با مرور زمان تعیین و دچار تحول می‌شوند. به عنوان نمونه وقوع انقلاب اسلامی ایران و نیز جنگ عراق و کویت منافع ثانوی امریکا را در خلیج فارس و خاورمیانه دستخوش تحول کرد، اما حتی پایان جنگ سرد هم منافع ذاتی آن را تغییر نداده است. (سیف‌زاده، ۱۳۸۲: ۳۷)

۱-۱۱) محدودیت های تحقیق

پژوهش در حوزه علوم سیاسی در ایران به طور عام و در این موضوع به طور خاص محدودیت‌ها و مشکلات خود را داراست. اول اینکه حوزه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران به علت کم بودن قدمت آن در ایران نسبت به کشورهای توسعه یافته از مسائل خاصی برخوردار است که باعث شده است بها و ارزش در خور توجهی به این رشته روا ندارند. نبود کتابخانه‌های تخصصی، نبود اتاق‌های فکر در حوزه‌های مختلف این رشته، کمبود مراکز علمی در این حوزه از محدودیت‌های کار پژوهشی است. از جمله عمده‌ترین محدودیت‌ها و مشکلات در پژوهش پایان‌نامه کارشناسی ارشد نیاز داشتن به منابع و مراکز تخصصی در هر حوزه‌ای جهت استفاده از آخرین اطلاعات و داده‌ها جهت تحلیل به روز و کارآمد در هر موضوعی است که متاسفانه کشور ما با عدم و یا قلت چنین مراکزی مواجه است و به عنوان مثال وجود مرکزی به نام مرکز تحقیقات استراتژیک خاورمیانه با آنکه با ارزش است اما نمی‌تواند به تمام حوزه‌ها به صورتی جزئی بپردازد. همچنین به دست آوردن مطالب و مقالات علمی پژوهشی خارجی نیز نیازمند خرید این مقالات از سایت‌های معتبر است که این موضوع نیز بسیار هزینه بر است و دانشگاه هیچ تسهیلاتی در این باره به دانشجویان اعطا نمی‌کند.

۱-۱۲) سازماندهی تحقیق

پژوهش حاضر در چهار فصل و یک نتیجه‌گیری تنظیم شده است که طی آن: فصل اول این پژوهش را کلیات تحقیق به خود اختصاص داده است. این پژوهش در فصل اول پس از مقدمه به مواردی از جمله طرح و بیان طرح مسئله، انگیزه و اهداف انتخاب موضوع، اهمیت موضوع پژوهش، پیشینه و ادبیات پژوهش، سوالات اصلی و فرعی پژوهش، فرضیه‌ها، متغیرها، تعریف مفاهیم، قلمرو تحقیق، روش پژوهش، روش گردآوری اطلاعات، موانع و مشکلات پژوهش و در پایان به سازماندهی پژوهش پرداخته است.